

Головня Ю. І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
факультет економіки, менеджменту та психології,
Державний торговельно-економічний університет,
<https://orcid.org/0000-0002-9430-0869>*

Писарчук О. В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу,
Факультет фінансів і обліку,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
<https://orcid.org/0000-0001-6674-9223>*

Котельникова Ю. М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства та організації бізнесу,
факультет економіки і права,
Харківський національний університет імені Семена Кузнеця,
<https://orcid.org/0000-0001-6271-6213>*

МОЖЛИВОСТІ ПРОЄКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ У ВІДБУДОВІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

JEL Classification: K 19

SECTION “ECONOMICS”: Економіка

Анотація. У статті проаналізовано перспективи фінансового проєктування в період повоєнної відбудови економіки України. Доведено, що російська військова агресія завдала велетенських збитків українській економіці і призвела до нестабільності та застою в розвитку держави і суспільства. Визначено, що основними векторами відбудови економіки є фінансові проєкти на основі зарубіжного досвіду. Практична цінність роботи відображена в її результатах і подальших наукових пошуках, що стосуються перспектив та труднощів майбутньої відбудови економіки України.

Ключові слова: економічне відновлення, фінансові перспективи, міжнародні стратегії, повоєнні проєкти, інвестиції, освітні проєкти.

Annotation. The article is devoted to the post-war state of project financing and reconstruction of the economy of Ukraine thanks to the support of foreign countries. It has been proven that project financing has its own specific features. The success of investment activity is significant extent is determined by methods financing. Funding principles should focus on and allow for multiple sources of funding fast and efficient implementation investments with their commercialization, which will increase the financial return on investment activities. The Ukrainian economy is in a state of transformation due to Russian aggression. Considered possible ways of attracting and developing project financing in Ukraine. ram material In special conditions, there is a need to study and use innovative trends in modern investments - projects. The article provides facts and possible ways of applying project financing. It is obvious that the reconstruction of the Ukrainian economy should take place thanks to the right investment directions. In general, in the post-war period, the economy will be able to stabilize thanks to projects, financing and the development of international experience. The main components characterizing the effectiveness of post-war recovery programs from the economic crisis are

singled out. In addition, the relevance of this article is based on the idea that economic security, security strategy should come first. The purpose of the study is to analyze the prospects of using project budgeting in the post-war recovery of Ukraine's economy. The main aim is the selection of the best international experience and features of budgeting in the revival of the economy. The practical value of the work lies in its results and further scientific research. In particular, the prospects and shortcomings of attracting project financing and possible risks and negative factors in international experience. The information can be used by experts in the economic sector.

Keywords: economic recovery, financial prospects, international strategies, post-war projects, investments, educational projects.

Вступ

На шляху формування демократичної та незалежної, конкурентоспроможної країни з орієнтованими на людську гідність цінностями перед українським народом постали тяжкі випробування. Війна досі триває, має значні негативні наслідки, тому вже сьогодні потрібно думати про відновлення повноцінного функціонування держави.

Велике значення для відбудови та розвитку економіки країни набуває проектне фінансування. Існують певні особливості світового досвіду щодо підготовки, фінансування та реалізації інвестиційних проектів. Як результат, така діяльність стає успішною, але потребує значних зусиль.

Окремі питання щодо можливості впровадження та механізмів регулювання оптимальних форм проектного фінансування висвітлювали у своїх працях багато зарубіжних та вітчизняних науковців. Так, О. Лактіонова розглядає теоретичні засади сутності та форм організації проектного фінансування [6]. Основні характеристики інвестиційних проектних можливостей і напрями їх ефективного застосування пропонує О. Заячківська [3].

Водночас О. Лапко зосереджує увагу на особливостях проектного фінансування і його важливості як інструменту інноваційності [7].

В. Жуков зазначає, що в сучасних умовах така форма, як проектне фінансування, зокрема залучення спонсорських коштів, є найефективнішим способом відновлення економіки. Окрім цього, дослідник вказує, що така технологія є досить новою для української економіки [2].

В. Коваленко та С. Шелудько визначають проектне фінансування як механізм оновлення та розширеного відтворення виробничого потенціалу суб'єктів економічної діяльності та виробництва конкурентоспроможної продукції та послуг [5]. Р. Ігнатенко досліджує реалізацію event-заходів маркетингової діяльності на прикладі кейсів світових компаній. Висвітлено успішні практики event-маркетингу компаній Google, Coca-Cola, IMG Worlds of Adventure, GuinnessZappos, LeanCuisiney США, Пакистані, ОАЕ, Індії та інших країнах світу [4].

Є. Тішенко фіксує можливі втрати капіталів інвесторів у проектному фінансуванні [9].

Н. Демчишак, О. Щуревич, О. Георгієвська досліджують роль та значення довгострокового фінансування інноваційних проектів, які забезпечують ефективність функціонування реального сектора економіки [1].

Відаючи належне науковому доробку вчених, хочеться звернути увагу на подальше вивчення сучасних реалій іноземного проектного фінансування з метою визначення можливості його використання для забезпечення економічного розвитку України.

Мета статті – дослідити особливості розвитку та застосування проектного фінансування в Україні в сучасних умовах на основі аналізу його значення та світового досвіду реалізації.

Результати

Ефективний та сталий розвиток інфраструктури є запорукою стабільності національної економіки та здатності ефективно протистояти агресору в умовах війни. Одним із основних завдань України є активізація економічних процесів на територіях, де не відбуваються бойові дії. Звісно,

держава має забезпечувати відновлення та утримання стратегічних об'єктів інфраструктури, а органи місцевого самоврядування мають подавати заявки на відновлення соціальних об'єктів, оскільки місцеві громади краще розуміють, які з них потрібно відновлювати першочергово. Очевидно, що відбудова інфраструктури стратегічного об'єкта потребує визначення джерел фінансування. Сьогодні важливим є залучення значного обсягу інвестиційних коштів для реалізації поставлених економічних цілей.

О. Лактіонова зазначає, що в більшості зарубіжних країн, які мають стабільну, розвинену економічну систему, на практиці активно й успішно застосовують фінансування інвестиційних проєктів, тому проєктне фінансування розглядається як одна з перспективних форм фінансування. Інвестори є основними суб'єктами реалізації проєктів, і їхні доходи в результаті стають способом обслуговування кредитних зобов'язань.

Загалом, проєктне фінансування є необхідним інструментом для фахівців економічного сектора, як-от промисловці, банкіри, інвестори. Така технологія в економіці набула поширення завдяки своїй гнучкій системі реалізації – надання довгострокових кредитів напряму залежить від фінансового стану позичальника і спирається на аналіз конкретних проєктів, які визначені для фінансування, як це прийнято в практиці зарубіжних кредитних установ [6].

В Україні проєктне фінансування є абсолютно новою практикою і тому розглядається здебільшого в спрощеному варіанті як банківське довгострокове кредитування інвестиційних проєктів. Крім цього, проєктне фінансування має ряд своїх ознак та особливостей за основу якого в ньому приймається підтвердження реальності одержання запланованих грошових потоків шляхом ідентифікації і розподілу всієї сукупності ризиків, пов'язаних із проєктом, між сторонами, які беруть участь у реалізації проєкту (підрядні організації, фінансові установи, державні органи, споживачі кінцевої продукції).

Велике значення для відбудови післявоєнної економіки України має питання розвитку проєктного фінансування завдяки вивченню його сутності, принципів реалізації, адаптації досвіду світової практики до вітчизняних умов.

В. Коваленко та С. Шелудько вказують на те, що світовий досвід фінансування та реалізації реальних інвестиційних проєктів свідчить про високий рівень ризику такої діяльності порівняно з іншими видами підприємництва. Це зумовлено тривалим життєвим циклом реальних інвестиційних проєктів та невизначеністю щодо майбутніх результатів. Україна в умовах економічних трансформацій та перебудови відносин потребує впровадження фінансування інвестиційних проєктів які допоможуть відновити й оновити економічний і виробничий потенціали [5].

Головні завдання та принципи проєктного фінансування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Головні завдання, принципи та реалізація проєктного фінансування

<i>Завдання проєктного фінансування</i>	<i>Принципи проєктного фінансування</i>
<ul style="list-style-type: none"> – проаналізувати фінансовий стан певного підприємства чи організації за трирічний період роботи; – проаналізувати фінансовий стан підприємства або організації на етапі підготовки інвестиційного проєкту; – визначити обсяги інвестиційних потреб; – визначити джерела фінансування та їхню вартість; – проаналізувати діяльність та основні види продукції на предмет збитковості; – спрогнозувати прибутки та грошові потоки в результаті діяльності інвестиційного проєкту; – оцінити ефективність проєкту. 	<ul style="list-style-type: none"> – підвищена ризикованість проєктних фінансувань; – принцип покриття боргів; – ринковий принцип; – гарантування інвестицій; – забезпечення проєктів джерелами фінансування; – принцип обмеження щодо відповідальності клієнта; – принцип повернення та платності.

Джерело: В. Жукова [2, с. 65]

Основними факторами для розвитку проектного фінансування стали:

- сучасний стан економіки, який потребує залучення довгострокових масштабних фінансових ресурсів та об'єднання фінансів інвесторів;
- підтримка глобальних підприємств в умовах воєнного стану;
- вирівнювання конкуренції серед проєктів в Україні завдяки вигідним вкладенням капіталів інвесторів на довгостроковій основі;
- впровадження глобальних інвестиційних проєктів, складних за своєю структурою і специфікою впровадження, що вимагають надання сукупності найрізноманітніших професійних послуг (зокрема фінансових);
- розвиток та вдосконалення діяльності приватного сектора за допомогою укладання концесійних угод.

Можна виокремити цілу низку переваг у реалізації проектного фінансування порівняно з класичним кредитуванням і, звісно, визначити наявні недоліки, що представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Переваги та недоліки проектного фінансування

Переваги	Недоліки
Зацікавлення кожного партнера (це може бути інвестиційний фонд або приватні особи), що беруть активну участь у фінансуванні проєкту, у стрімкому розвитку задуму	Організація проектного фінансування є досить тривалим процесом
Значна ефективність, порівняно з традиційним кредитуванням, у розподілі ризиків і прибутків від участі в інвестиційному проєкті	Можливість високих витрат, які є наслідком більш складної підготовчої діяльності
Загалом наявність гнучкості проектного фінансування	Проектне фінансування має вищу вартість, ніж традиційні кредити
Передбачення фінансування як конкретного інвестиційного проєкту	
Правильність побудови та організації розподілу ризиків певного проєкту. Наявність системи гарантій, яка ці ризики значно знижує.	

Джерело: складено автором на основі аналізу праці О. Лактіонової [6]

Важливо враховувати чинники, що вповільнюють розвиток проектного фінансування в Україні:

- малий досвід щодо впровадження проектного фінансування в національних банках;
- несумісність між позиками й доходами всередині України та обслуговуванням боргів у валюті;
- несприятливість інвестиційного клімату в Україні;
- недостатня сформованість відповідної нормативно-правової бази;
- недостатність рівня розвитку національних джерел боргового фіксування порівняно з розвинутими державами;
- обмеженість Національного банку держави щодо необхідних обсягів інвестування;
- складність прогнозування вартості об'єктів, які пов'язані з високим ризиком зміни цін на ринку нерухомості;
- наявність ризиків під час здійснення цих операцій;
- політична та економічна нестабільність у державі;
- тривалість повномасштабної війни.

В. Жуков висвітлює основні форми проектного фінансування, проте найважливішою з них вважає державне фінансування, яке стимулює всю економіку шляхом діяльності економічних

агентів. Проекти, розроблені для державного фінансування, передбачають підтримку інвестиційних проектів урядовими чи неурядовими організаціями через надання дотацій, грантів, субвенцій, спонсорської та донорської допомоги [2].

Проекти для бюджетування із залученням бюджетних коштів, вибираються на конкурсній основі й мають відповідати стратегії економічного та соціального розвитку вітчизняної економіки. О. Ігнатенко зазначає, що важливими є побудова й підтримка міцних відносин з цільовою аудиторією, залучення нових клієнтів і зміцнення партнерських відносин. Головне – ретельно продумати всі нюанси організації та просування і встановити ключові показники ефективності для моніторингу результатів [4].

Повоєнна відбудова економіки також передбачає трансформацію системи вищої освіти та перепідготовки, відбувається трансформація потреб у фахівцях.

Говорячи про економічну цінність навчання то набуття нових навичок та знань і підготовка висококваліфікованих фахівців впливає на прискорити економічне зростання та уникнення бідності.

В Україні традиційно перспективна вища освіта, проте має ряд невирішених проблем, щоб підвищити показники високого економічного розвитку. Вони є наступними:

1. навчання в школі та університеті не дають тих практичних навичок, які вимагає економіка України;
2. результати у навчанні не співпадають із суспільно-економічним статусом;
3. довіра населення до системи освіти;
4. корупція та слабка академічна доброчесність погіршили якість освіти та знизили цінність дипломів;
5. можливість знайти робочі місця.

Рішучі реформи у сфері освіти України можуть відіграти ключову роль у стимулюванні економічного зростання та суспільного процвітання.

Проектне фінансування з його широкими можливостями у відбудові економіки України має великі шанси стати способом забезпечення всіх її ланок і одержання капіталів для розвитку. Наразі проектне фінансування має такі особливості:

1. Розгляд усіх можливих ризиків у здійсненні певного проекту.
2. Підтримка інтересу інвесторів у воєнних умовах і перспектива подолання фінансової кризи в Україні.
3. У перспективі використання досвіду зарубіжних країн, які розробили інструменти, що дають змогу виокремити основний бізнес і конкретний інвестиційний проект і пов'язати боргові зобов'язання з реалізованим проектом.

Варто зазначити, що проектне фінансування вже давно широко використовується на міжнародному рівні. У всіх випадках мова йде про капіталомісткі проекти з усіма ризиками, які не може собі дозволити один банк або навіть співтовариство. Крім того, варто враховувати й фінансову можливість щодо задоволення конкретних потреб проекту.

Досвід країн ЄС показує, що певні сектори економіки найкраще підходять для проектного фінансування. Під час відбору та підготовки проектів національні органи влади повинні приділяти особливу увагу цим секторам економіки, в яких такі взаємодії можуть відбуватися найбільш вдало.

Уперше проектне фінансування було застосоване в Сполучених Штатах Америки (штат Техас) і стосувалося вкладення капіталів у фінансування нафтовидобувної проектною компанією. Згодом така технологія інвестування поширювалась і з'явилась уже в Лондоні, а саме у проекті будівництва метро під Ла-Маншем, що з'єднує і сьогодні континентальну Європу з Великою Британією. У подальшому проектне фінансування почало розвиватися в таких галузях, як енергетика, інфраструктура, фінанси. Та основним вектором ефективного застосування проектного фінансування від початку і дотепер стало залучення підприємств до міжнародних ринків (глобального та інвестиційного), а також приватизація підприємств громадської інфраструктури в багатьох розвинених ринкових країн.

Проект цього типу включав такі пункти: бюджет, вартість, цілі, життєвий цикл. Основним завданням проекту бюджетування є ефективний очікуваний результат його реалізації. Від того, наскільки конкретно сформульовано мету проекту, залежатиме тривалість життєвого циклу, вартість, ефективність. Результати поставленого завдання свідчать про фінальну стадію проекту.

Говорячи про міжнародний досвід, варто виокремити велику кількість міжнародних економічних інститутів, які функціонують на міжнародному рівні. О. Лактіонова вказує серед них такі: МБРР (Міжнародний банк реконструкції та розвитку), МФК (Міжнародна фінансова корпорація) і БАГІ (Багатостороння агенція з гарантування інвестицій, які входять до групи Світового банку, а також ЄБРР (Європейський банк реконструкції та розвитку).

Основною метою діяльності МБРР є сприяння розвитку економіки країн – членів МБРР шляхом надання довгострокових кредитів і гарантування приватних інвестицій. Кредитування МБРР здійснюється за двома напрямками:

- системні позики – надаються урядам окремих країн під програми макроекономічної стабілізації й інституціональні зміни (кошти надходять у бюджет);
- інвестиційні кредити – надаються одноразовим траншем зазвичай на термін більше одного року [6].

Крім цього, у проектному фінансуванні є політичні ризики. Зменшити ці ризики можуть відповідні сторони – органи держави. Дуже часто у світовому досвіді можна зустріти випадки, коли укладають прямі договори з компетентними органами державної влади. Наприклад, Host Government Support Agreements, за яким держава бере на себе зобов'язання щодо проекту фінансування. Відповідно до цього, найбільш розповсюдженою формою у світі стало державно-приватне партнерство (ДПП, або Public-Private Partnership).

Так, проектне бюджетування у 2019 р. досягнуло рівня позик в інвестиційній діяльності на суму 209,4 млрд дол. США. Лідером за обсягами реалізованих проектів на основі проектного фінансування була Північна Америка. Помітно, що у США є прямий зв'язок між макроекономічною стабільністю та можливістю фінансувати проекти.

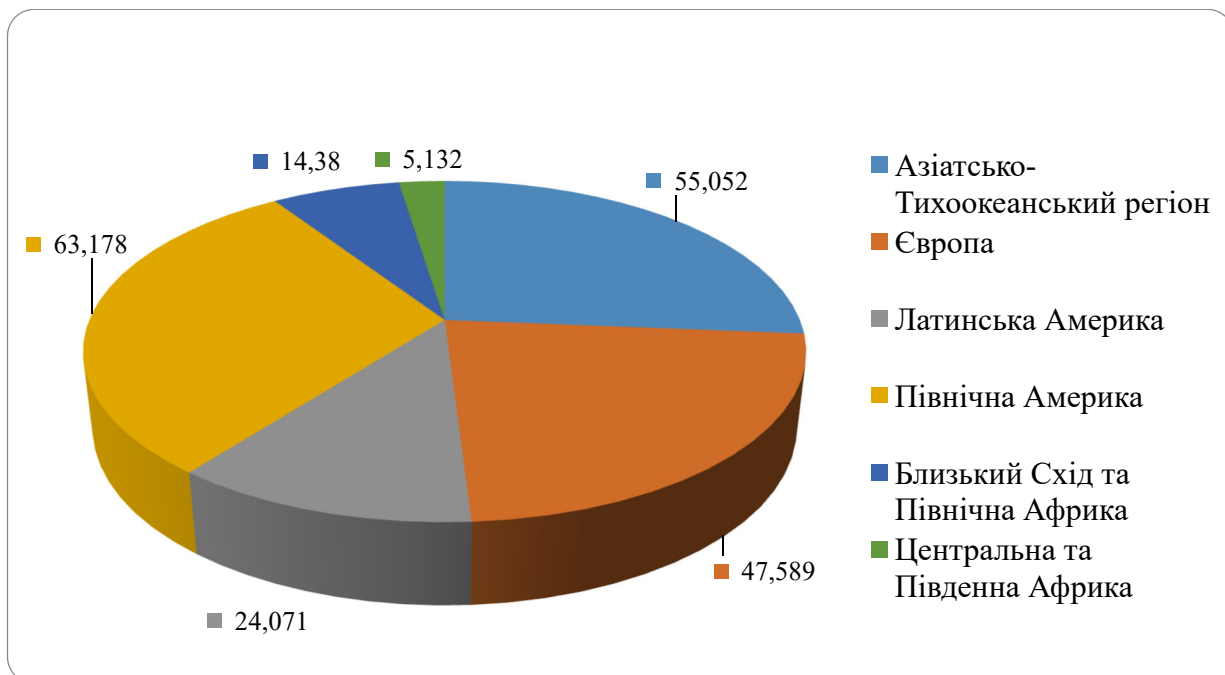

Рис. 1. Світове проектне фінансування у 2019 р. (млрд дол. США)
Джерело: [10]

На 2023 рік Регіональним міжурядовим форумом «Центральноєвропейська ініціатива» (ЦЄІ), членом якого є Україна, оголошено конкурс збору проектних пропозицій від інститутів громадянського суспільства (ІГС) держав членів ЦЄІ. Фінансування проектних пропозицій здійснюватиметься з Фонду співробітництва ЦЄІ, загальний бюджет якого на 2023 рік затверджено всумі 360 тисяч євро. Із зазначеного обсягу кошторисних призначень 180 тисяч євро виділяється на реалізацію проектів щодо виконання Плану дій ЦЄІ на 2021–2023 рр., а 180 тисяч євро – на фінансування проектів, спрямованих на подолання наслідків повномасштабної війни рф проти України, підтримку населення та осіб, які були змушені залишити країну і перебувають на територіях держав-членів ЦЄІ [8].

Висновки

Отже, на сучасному етапі існування української економіки, важливим механізмом відновлення є проектне фінансування з усіма його особливостями. Використання такого типу технології дає змогу залучити інвестиційні джерела та застосувати організаційні методи надання коштів. Світовий досвід показує, що проектне фінансування є успішним інструментом у формуванні та підтримці економіки на достатньому рівні. На практиці використовується безліч методів проектного фінансування, кожний з яких має певні переваги та недоліки.

Українська економіка потребує притоку інвестицій. Для впровадження ефективного проектного фінансування Україні потрібно використовувати передовий досвід зарубіжних країн, покращити інвестиційний клімат країни, забезпечити доступність довгострокових інвестиційних кредитів, запровадити поліпшення умов банківського кредитування та впровадити технологію проектного фінансування на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Демчишак Н., Щуревич О., Георгієвська О. Банківське проектне фінансування в умовах макроекономічної нестабільності в Україні. *Сучасні тренди розвитку національної економіки*. 2020. №3(64). С. 126–138. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.03.126>.
2. Жуков В. В. Проблеми і перспективи розвитку сучасного ринку проектного фінансування в Україні. *Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі: стан, проблеми та розвиток: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 2019. С.101–105. URL: <http://surl.li/jdfds>.
3. Заячківська О. В. Проектне фінансування як одна із форм забезпечення інвестицій. *Вісник НУВГП*. 2020. Випуск 1(89). С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve120208>.
4. Ігнатенко, Р. Event-маркетинг як різновид креативних рішень маркетингової діяльності. *Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки*, 2022. №1 (53), 107-110. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2022-1-53-19>
5. Коваленко В. В., Шелудько С. А. Проектне фінансування в умовах невизначеності та ризику. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 36. С.415–424. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure36-64>.
6. Лактіонова О. А. Проектне фінансування: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Вінниця, 2018. 216 с. URL:<http://surl.li/jdfgq>.
7. Лапко О. О. Проектне фінансування як інноваційний механізм реалізації інвестиційних проектів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. №4(32). С. 165–170. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/32/33.pdf>.
8. Оголошено конкурс збору проектних пропозицій від ІГС держав-членів Центральноєвропейської ініціативи. Офіційний сайт Покровської міської ради Дніпропетровської області. URL: <https://pkrv.dp.gov.ua/news/ogolosheno-konkurs-zboru-proektnuh-propozuciy-vid-igs-derzhav-chleniv-centralnoevropeyskoyi-iniciatuvu-8599>

9. Тіщенко Є. О. Управління валютними ризиками у проектному фінансуванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 18 (3). С. 87–90. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_3_2018ua/20.pdf.
10. Q3 2019 Infrastructure and Project Finance League Table Report. IJGlobal. URL: <https://iglobal.com/uploads/Q3%202019%20IJGlobal%20League%20Tables.pdf>